

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора історичних наук, професора Зуляка Івана Степановича

про дисертацію Савчука Богдана Романовича

«Громадська діяльність Степана Федака (1861–1937 рр.)»,

подану до захисту в спеціалізовану вчену раду Д 20.051.05

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук

за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Дослідження задекларованої теми відзначається високим ступенем наукової та практичної актуальності, представляє особливий інтерес для сучасних дослідників, адже дає цінний досвід для розуміння багатьох сучасних подій та явищ. У цьому аспекті важливе місце посідає громадська діяльність Степана Федака (1861–1937 рр.) як невід'ємна частина поступу українських фінансово-економічних організацій кінця XIX ст., функціонування органів влади ЗУНР, становлення національного руху загалом.

Незважаючи на певні дослідження задекларованої проблематики, громадська діяльність С. Федака упродовж досліджуваного часу ще й досі залишається недостатньо вивченою. Власне необхідність наукового аналізу окресленої тематики обумовлена потребою дослідження громадської діяльності цієї постаті.

Враховуючи наукову актуальність і недостатнє вивчення досліджуваної проблеми, дисертант прагнув заповнити цю прогалину у вітчизняній історіографії, по-новому проаналізувати таку складну й багатопланову тему. Дисертаційне дослідження Савчука Б. Р. присвячене актуальній і маловивченій науковій проблемі. Воно є спробою комплексного дослідження громадської діяльності С. Федака через призму аналізу різних сфер його праці в контексті суспільного життя Галичини.

Окрім того, важливе місце у роботі відведено формуванню його як особистості, родинному оточенню й інтелектуальному зростанню: а саме навчанню в Яворівській школі, гімназії в Перемишлі, Академічній гімназії у Львові, Львівському університеті; участі в студентському русі, зокрема в «Кружку правників»; впливі на його світогляд тогочасного соціокультурного середовища Львова; професійній праці як крайового адвоката, засновника і багатолітнього члена національних фінансово-економічних інституцій, зокрема, у страховому товаристві «Дністер»; відстоюванні його інтересів у судових інстанціях; висвітленні участі в суспільно-політичних процесах, внеску в організацію допомоги постраждалим від воєнних дій, праці в культурно-просвітній сфері. Власне така конструктивна складова кандидатської дисертації уможливила проаналізувати громадську діяльність С. Федака в окреслений період.

Архітектоніка дисертації Савчука Б. Р. віддзеркалює її концептуальне забезпечення та вирішення мети і наукових завдань, тобто авторське бачення. Фактично ним охоплено п'ять базових проблемно-тематичних блоки: 1) виявлення чинників, які впливали на становлення особистості С. Федака, еволюцію його ідейних поглядів через призму родинного виховання, навчання і соціокультурне середовища Львова; 2) з'ясування особливостей адвокатської практики і роботи канцелярії діяча; 3) висвітлення його праці в страховому товаристві «Дністер»; 4) аналіз участі С. Федака в українському суспільно-політичному житті Галичини з кінця ХІХ ст. до початку 30-х рр. ХХ ст.; 5) визначення його внеску в культурно-освітнє життя українців краю кінця ХІХ – першої чверті ХХ ст.

Структура роботи має усі необхідні складові елементи і підпорядкована досягненню мети і поставлених завдань. Доречно зауважити, що Савчук Б. Р. поставив доволі складну мету, однак цілком виправдану – проаналізувати громадську діяльність С. Федака на тлі тогочасних суспільно-політичних подій Галичини. Цілісний аналіз досліджуваної проблематики дає

необхідний матеріал для узагальнень і висновків, скерованих на розкриття поставлених у дисертації завдань.

Дисертант переконливо обґрунтував актуальність дослідження, наукову новизну, мету, основні завдання, предмет вивчення, практичне значення результатів дослідження. Вважаємо, що автор досягнув поставленої мети, а отже, комплексно й об'єктивно подав системне, цілісне бачення досліджуваної проблеми.

Принадно відзначимо, що дисертаційне дослідження складається із чотирьох розділів і дев'яти параграфів, що охоплюють найважливіші аспекти досліджуваної проблематики, які підпорядковано дослідженню громадської діяльності С. Федака упродовж 1861–1937 рр.

Вивчення стану історіографічного дослідження проблеми переконливо засвідчило, що попри наявність праць загального характеру, у яких висвітлено окремі аспекти діяльності С. Федака, в історичних працях задекларована тема не мала спеціального комплексного вивчення.

Здобувач наукового ступеня володіє значним і різноплановим матеріалом, досконало демонструє свою доволі глибоку обізнаність з історіографічним доробком попередників. Савчук Б. Р. відмовляється від класичного, як він пише, поділу літератури на радянську, діаспорну, сучасну зарубіжну й українську (с. 23). Натомість, при систематизації його викладення, він фактично адаптував підхід, запропонований Наталею Яковенко, згідно із яким, модель аналізу нагадує конус, відштовхуючись від «ієрархічного сортування» літератури, коли найвищий ступінь («верхівку конуса») посідають авторитетні підсумкові праці, нижче подають роботи, пов'язані з «вузловими згустками досліджуваної проблеми», а на «підніжжі конуса» – публікації про окремі аспекти досліджуваної проблематики.

Вважаємо, що дисертаційна праця є актуальною в науковому і суспільному відношеннях. Достатньо репрезентативна, але розпорошена джерельна база з окресленої проблеми, знайшла своє наукове узагальнення, переосмислення та систематизацію в цій праці, до якої увійшов широкий

комплекс як опублікованих, так і неопублікованих матеріалів, що дало можливість автору висловити свою власну компетентну думку з приводу найбільш дискусійних аспектів досліджуваної проблеми. Автору вдалося фахово опрацювати фонди ЦДІАК України, ЦДІАЛ України, державних архівів Львівської та Івано-Франківської областей, відділу рукописних фондів Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка, відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника. Загалом, у дисертації опрацьовано використано 148 архівних справ і матеріалів рукописних зібрань.

Окрім того, дисертант проаналізував значну частину опублікованих матеріалів: офіційні довідки, стенографічні звіти і протоколи діяльності Крайового відділу та засідань Галицького сейму, епістолярну спадщину С. Федака. Зокрема, його листи до В. Охримовича, А. Шептицького, М. Грушевського, І. Франка, О. Барвінського, І. Левицького, З. Кузелі.

Звичайно, що важлива роль у праці належить публікаціям, які подані на шпальтах газети «Діло», без аналізу яких складно собі уявити повноцінну працю, пов'язану з громадською діяльністю С. Федака. Суттєвим доповненням до джерельної бази є такі періодичні видання, як «Громадський голос», «Вперед», «Свобода» та інші.

Здобувачем введено до наукового вжитку не лише значну частину нових документів й матеріалів чи не вперше, що сприяло підготовці комплексного дослідження здобувача, але й узагальнено історичні факти, події суспільно-політичного життя, розкрито їх тогочасне тло в контексті суспільного життя Галичини досліджуваного періоду.

Фактографічна і теоретично-методологічна наукова новизна праці Савчука Б. Р., на нашу думку, полягає в системному дослідженні важливого напрямку, який став визначальним у дисертації: аналізу різних сфер діяльності С. Федака, які виступали складовою частиною українського руху в Галичині кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. і розбудові національних фінансово-економічних і культурно-освітніх організацій в окреслений період.

Оптимальному викладу матеріалу і реалізації поставленої мети та завдань дисертаційного дослідження сприяла сучасна методологія, а також вдало обрана структурно-логічна схема роботи. Використаний дослідником інструментарій дозволив розв'язати основні завдання і досягнути поставленої мети.

Варто погодитися з твердженнями автора дисертації про те, що важливе місце у професійній діяльності С. Федака посідала адвокатська практика, здебільшого пов'язана з функціонування його канцелярії. Власне йдеться про розв'язання проблем захисту підсудних у судових процесах, правове представництво інтересів різноманітних структур, участь в аукціонах, розподіл майна, фінансову допомогу українським політв'язням, галицьким переселенцям на території Російській імперії, а пізніше – українцям, які постраждали внаслідок бойових дій у Галичині.

Як зауважує здобувач, що правозахисна діяльність С. Федака не обмежувалася лише окресленим колом проблем, свій громадський авторитет і професійний досвід С. Федак використовував у контексті українських державотворчих процесів у Галичині восени 1918 р., очоливши продовольче забезпечення в першому уряді ЗУНР, проводив перемовини з польськими чиновниками, закликаючи їх забезпечити економічні й культурно-освітні потреби українців, представляв українську громаду в міському самоврядуванні Львова, відстоював інтереси національного шкільництва й мови, господарських і культурно-освітніх організацій у міжвоєнний період.

Цілком справедливо дисертант стверджує, що успішність адвокатської приватної практики була чи не основною причиною заможного матеріального становища сім'ї С. Федака.

Савчук Б. Р. наголошує на тому, що громадська діяльність С. Федака виступала складовою українського руху в Галичині кінця XIX – першої третини XX ст., позаяк він, як адвокат, фінансист і меценат, багаторічною працею сприяв розбудові національних фінансово-економічних і культурно-освітніх організацій.

Загалом зроблені дисертантом висновки є всебічними і глибоко аргументованими, повністю впливають із цікавого й важливого в науковому плані фактичного матеріалу, поданого в розділах дисертації. Список використаних джерел (645 позицій) у роботі є достатнім для повноцінного й необхідного розкриття поставлених завдань, досягнення основної мети.

Результати дисертаційного дослідження Савчука Б. Р. будуть корисними під час розробки теоретичних питань дослідниками, які займаються питаннями громадсько-політичного життя, його впливу на суспільний рух у Галичині в досліджуваній період. Нагромаджений у дисертації матеріал свідчить про наявність широких можливостей для його використання на сучасному етапі національного поступу. Матеріали роботи знайдуть своє місце у навчально-виховному процесі, під час розробки відповідних спецкурсів, навчально-методичних посібників, у науково-популярних, довідково-енциклопедичних виданнях, практичній викладацькій роботі.

Основні наукові положення сформульовані виважено і фахово, із знанням досліджуваної проблеми, всебічно обґрунтовані, мають незаперечне значення. Автор відмінно володіє матеріалом, порушені проблеми свідчать про високий науковий рівень підготовки кандидатської дисертації. Загалом дисертаційне дослідження Савчука Б. Р. характеризується культурою наукової студії, оригінальністю пошуку та фаховим теоретичним рівнем. Представлена до захисту дисертація виконана на високому науковому рівні, є значним і суттєвим внеском в історіографію досліджуваної проблеми, відзначається новацією та оригінальністю.

Відзначаючи в цілому позитивні аспекти дисертаційного дослідження Савчука Б. Р., дозволимо висловити певні зауваження й побажання.

1. Вважаємо, що тему дисертаційної роботи можна було б подати не так узагальнено, тому що термін «громадська», згідно із («Великим тлумачним словником сучасної української мови» / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.), стосується того, що виникає, відбувається в суспільстві або стосується суспільства, пов'язане з ним,

суспільне. На нашу думку, є загальним поняттям, чіткіше і конкретніше варто було б подати тему: «Громадсько-політична, правозахисна і культурно-освітня діяльність Степана Федака (1861–1937 рр.)», позаяк власне основна частина, а саме другий, третій і четвертий розділи роботи присвячені цій проблематиці.

2. Об'єкт дослідження окреслено дещо вузько, оскільки він стосується постаті С. Федака на тлі суспільних процесів у Галичині досліджуваного періоду, однак діяльність діяча не обмежувалася лише «тлом суспільних процесів», а безперечно виходила за їх межі, про що власне і йдеться у тексті дисертації.

3. Нижня межа хронологічних рамок дослідження (с. 19) обумовлена жовтнем 1885 р., часом активної громадської діяльності, здобуття С. Федаком права виступати захисником у кримінальних справах. Можливо, варто було б цю дату визначити вихідною у назві роботи, у якій основна увага акцентована на цьому аспекті, а не на часі народження (1861 р.).

4. Виокремлюючи територіальні межі роботи (с. 19), пов'язані із задекларованою проблематикою, необхідно подавати повну назву коронного краю «Королівство Галичини і Володимирії (Лодомерії) з Великим князівством Краківським, князівствами Освенцімським і Заторським», а не «Королівство Галичини і Лодомерії» (с. 19). Також вимагає уточнення певна деталь. Річ у тому, що у міжвоєнний період Відень уже не був столицею держави, у складі якої перебували українські землі (с. 19–20).

5. Незважаючи на те, що в параграфі 1.1. Історіографічний огляд, здобувач відходить від класичної схеми поділу літератури на радянську, діаспорну, сучасну зарубіжну й українську (с. 23), а при систематизації його викладення використовує підхід, запропонований Н. Яковенко, все ж таки не уникає «повного» відходу від традиційного історіографічного аналізу, позаяк на с. 39 стверджує, що «... в українській радянській, діаспорній і зарубіжній науковій літературі спеціальна увага життю і діяльності С. Федака не

приділялася», хоча цей висновок мав би стосуватися не такого поділу, оскільки здобувач його не використовував при аналізі історіографії.

6. До групи опублікованих документів автор відносить електронні ресурси бібліотеки Ягеллонського університету (с. 46), хоча вони є оцифрованими. Варто було б подати їх окремою групою, залучивши ще й цифровий архів періодики Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника.

7. У роботі зустрічаються технічні описки, синтаксичні та граматичні огріхи тощо (с. 44, 46, 76, 90, 93, 101, 117). Незважаючи на те, що для скорочень автор використовує «Перелік умовних позначень», тим не менше, у тексті роботи подає їх розшифрування (с. 16, 21, 25, 26, 30–31, 48, 127). У тексті автореферату Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника подається як приналежна до НАН України (с. 6); параграф 3.2 (с. 103) логічно було б перенести на наступну сторінку. Некоректно використано поклики на літературу і джерела після завершення кожного розділу (с. 60–61, 80, 128, 190), оскільки подано лише їх нумерацію, без зазначення вихідних даних. Оформлення списку використаних джерел потребує відповідності вимогам (с. 197–250).

8. Здобувачеві загалом притаманний аналітичний виклад матеріалу дисертації, проте в окремих випадках він захоплюється описовістю, подекуди роботі бракує глибокого аналізу подій, які відбувалися на тлі суспільних процесів у Галичині досліджуваного періоду.

Проте висловлені критичні зауваження і побажання не знижують загалом високого рівня дисертаційного дослідження, не применшують її науковості. Дисертаційна праця Савчука Богдана Романовича є завершеною, самостійною й оригінальною роботою. Багатоплановість дослідження, нова постановка питань, порушені проблеми свідчать про високий науковий рівень підготовки дисертації, її автор добре володіє матеріалом, логічно і послідовно викладає його, робота читається доступно, сформульовані думки зрозумілі.

Вважаю, що дисертація Савчука Богдана Романовича «Громадська діяльність Степана Федака (1861–1937 рр.)», подана до захисту в спеціалізовану вчену раду Д 20.051.05 Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, засвідчує високий науковий потенціал дисертанта, а її автор заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор
кафедри історії України, археології
та спеціальних галузей історичних наук
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
заслужений працівник освіти України



I. С. Зуляк

